

***Селіванова Ірина Анатоліївна***

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ правового  
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0002-1006-5444

## **ПРО ДЕРЖАВНУ ВЕТЕРАНСЬКУ ПОЛІТИКУ В УКРАЇНІ**

В роботі на основі аналізу Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», наукової літератури, досліджень питань соціального захисту ветеранів та ветеранок війни, проведених Українським ветеранським фондом Міністерства ветеранів України та громадськими організаціями, обґрунтовано необхідність розробки в Україні Державної ветеранської політики.

Одним з базових елементів такої політики має бути стратегія повернення ветеранів та ветеранок від військової служби до цивільного життя, ключовою метою якого має бути відновлення економічних, соціальних й психосоціальних стосунків, які вони мали, доки не пішли захищати Вітчизну.

**Ключові слова:** державна ветеранська політика України; повернення ветеранів до цивільного життя

***Selivanova Iryna***

*PhD in Law, Research associate of the Scientific and research institute of  
providing legal framework for the innovative development of NALS of Ukraine*

ORCID 0000-0002-1006-5444

## **ABOUT STATE VETERAN POLICY IN UKRAINE**

In the work, based on the analysis of the Law of Ukraine "On the Status of War Veterans, Guarantees of Their Social Protection", scientific literature, research on issues of social protection of war veterans conducted by the Ukrainian Veteran Fund of the Ministry of Veterans of Ukraine and public organizations, the need to develop a State Veterans Policy in Ukraine is substantiated.

One of the basic elements of such a policy should be a strategy for returning veterans from military service to civilian life, the key goal of which should be to restore the economic, social, and psychosocial relationships they had before they left to defend the Motherland.

**Keywords:** state veteran policy of Ukraine; return of veterans to civilian life.

Питанням державної ветеранської політики науковці приділяли увагу [1]. Проте існує нагальна потреба проведення комплексного аналізу проблем і потреб ветеранів війни, які повертаються до цивільного життя, з вивченням законодавчого забезпечення, механізму надання соціально-психологічних послуг та послуг з посередництва у працевлаштуванні та пріоритетних напрямів формування державної політики у сфері захисту й підтримки учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни та членів їхніх сімей. Значним досягненням в цьому напрямку є нещодавно оприлюднене дослідження «Людиноцентрична модель єдиної системи реабілітації, соціального захисту та повернення ветеранів і ветеранок до цивільного життя» [2], в якому, зокрема, наголошується на необхідності розробки державної ветеранської політики.

Державна політика є важливим компонентом життєдіяльності суспільства, маючи велику кількість вимірів і характеристик, вона формує відповідну систему та механізми соціально орієнтованого державного управління, тому що спрямована на поліпшення якості життя громадян та гарантування соціальної стабільності. Як зазначає В.І. Андріяш, державна політика – це реакція держави на конкретні проблеми суспільства, або груп у цьому суспільстві, наприклад, громадян, неурядових організацій. Вона покликана погоджувати інтереси, знаходити консенсус, необхідний для стабільності суспільства [3].

За даними Міністерства у справах ветеранів України, наприкінці російсько-української війни кількість ветеранів та ветеранок (разом із родинами) може сягнути 5 мільйонів осіб. [4]. В той же час Інститут демографії та соціальних досліджень прогнозує чисельність населення України у 2033 році в межах від 26 до 35 млн людей, зокрема через загострення демографічних тенденцій — зростання міграції працездатного населення, зменшення рівня

народжуваності та зростання смертності [5]. Отже, через деякий час значну частину українського суспільства становитимуть саме ветерани російсько-української війни, яка триває з 2014 року. Саме вони — надзвичайно цінний людський капітал, і саме вони після завершення війни можуть стати рушійною силою соціально-економічного розвитку країни за умови формування відповідної людиноцентричної державної політики щодо їх повернення до мирного життя. Більшість військових, які боронять Україну під час російсько-української війни, — цивільні, які стали до лав Сил оборони. Після повернення вони можуть зробити цінний внесок у розвиток суспільства, держави, громад за умови належної реабілітації та підтримки їх повернення до цивільного життя. Це будуть мільйони чоловіків та жінок продуктивного віку, які потребуватимуть самореалізації, визнання, гідного працевлаштування. А для цього необхідно суттєво перевизначити зміст державної ветеранської політики.

Існуюча політика щодо ветеранів і ветеранок в Україні базується на Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» №3551-ХІІ від 22.10.1993 р. [7]. Цей Закон було прийнято до ухвалення Конституції України як компромісний варіант для регулювання соціального спадку у вигляді зобов'язань перед ветеранами різних війн, у яких брав участь СРСР. Зміни, які в нього вносили українські законодавці в різні періоди незалежності, зокрема й після початку російсько-української війни, стосувалися введення нових категорій суб'єктів та/або пільг [1].

Наразі Закон України «Про статус ветеранів та гарантії їх соціального захисту» є основним нормативно-правовим актом, який регулює питання, пов'язані із соціальним захистом ветеранів. Основним інструментом соціального захисту ветеранів і ветеранок є матеріальна допомога, пільги і грошове забезпечення. Передбачені законом пільги можна поділити на наступні групи: медичні пільги (наприклад, безоплатне зубопротезування); житлові пільги (приміром, 75% знижки плати за користування житлом, 75% знижки за користування комунальними послугами); пільги на проїзд (наприклад, безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту); трудові

та освітні пільги (приміром, переважне право на залишення на роботі при скороченні штату, державна цільова підтримка для здобуття вищої освіти).

Як зазначається в дослідженні «Людиноцентрична модель єдиної системи реабілітації, соціального захисту та повернення ветеранів і ветеранок до цивільного життя» [2] чинні пільги потребують перегляду з обов'язковим залученням ветеранів з метою з'ясування їх актуальних потреб та рівня задоволеності нині існуючими пільгами. Після виявлення пільг, що не працюють, має відбутись подальше впровадження державою рівноцінних або сприятливіших форм соціального захисту. Додатково має відбутись зміна у підходах до фінансування пільг: ті пільги, які встановлюються й гарантуються державою, мають оплачуватись саме з державного бюджету. Громади можуть через місцеві цільові програми встановлювати додаткові гарантії підтримки для своїх ветеранів, виходячи зі своїх спроможностей.

Ключовою метою повернення ветеранів та ветеранок у цивільне життя має бути відновлення економічних, соціальних й психосоціальних стосунків, які вони мали, доки не пішли захищати Вітчизну. Після закінчення російсько-української війни більшість з ветеранів потребуватимуть соціально-психологічної допомоги, будуть змушені шукати роботу та/або можливості для самозайнятості. Для держави забезпечення основних потреб і проблем ветеранів-це не тільки спосіб підтримки економіки, а й можливість уникнути соціальної напруженості внаслідок створення груп активних ветеранів, яким бракуватиме засобів для існування. Про рівень наявних проблем в цій царині свідчить опитування Українського ветеранського фонду, відповідно до якого 77, 5% ветеранів вважають, що після повернення до цивільного життя, ймовірно, зіткнуться з відсутністю роботи; 72,8% зіткнуться зі зловживанням алкоголю чи наркотиками; 69,4% вважають, що зіткнуться з конфліктами в сім'ї [6]. Такі результати опитування свідчать про те, що для ветеранів та ветеранок надзвичайно важливо повертатися в суспільство, де для них буде визначена соціальна роль (працівник, чоловік, друг, колега та ін.). Ефективне вирішення цієї важливої для ветеранів проблеми потребує втілення багатьох

скоординованих заходів як зі сторони держави, так і конкретної громади. Отже необхідна розробка загальнодержавної стратегії повернення ветеранів та ветеранок від військової служби до цивільного життя.

Як показують результати опитування Українського ветеранського фонду, ветерани в системі соціального захисту потребують не тільки фінансової допомоги від держави, але й інструментів для розвитку та соціалізації. Отже, система соціального захисту ветеранів потребує зміни підходів – держава, поряд із матеріальною підтримкою, повинна давати ветеранам інструменти для розвитку (можливості здобуття освіти, працевлаштування, відкриття власної справи тощо). Це має бути враховано при розробці державної ветеранської політики. Сам процес її розробки має бути прозорим, зрозумілим і виваженим процесом з обов'язковим залученням ветеранів і ветеранок та членів їхніх родин, що ґрунтується на аналізі сучасного досвіду країн, які пережили або переживають війни, і найкращих практик системних українських бізнесів та громадських організацій, які мають досвід підтримки, реабілітації та повернення ветеранів і ветеранок до цивільного життя [6]. Без державної ветеранської політики, яка б відповідала українським реаліям та стала б органічною складовою політики безпеки та оборони, побудувати людиноцентричну модель реабілітації, соціального захисту й повернення ветеранів та ветеранок до цивільного життя неможливо (або принаймні складно). Така політика має ґрунтуватися на інклюзивному підході, спрямованому на повернення ветеранів до цивільного життя з урахуванням їхніх особливих потреб та адаптацією системи під них. Фактично нова ветеранська політика має бути сфокусована на потребах ветеранів російсько-української війни, що розпочалася в 2014 році, та має створити фундаментальні засади для побудови людиноцентричної моделі реабілітації, соціального захисту й повернення ветеранів до цивільного життя.

Ветеранська політика має ґрунтуватися на потребах ветеранів, які визначені, шляхом об'єктивних та ґрунтовних досліджень. Політика має бути зрозумілою, тобто будь-який ветеран та ветеранка, член їхньої сім'ї чи будь-яка інша зацікавлена людина має мати уявлення про те, як побудована системи

реабілітації, соціального захисту та повернення ветеранів до цивільного життя, які права та обов'язки має людина в цій системі, на що вона може розраховувати та ін.; норми, правила, система сервісів та інформація про них є доступними та зрозумілими для кожного та кожної. В основі всіх політик та систем на державному та локальному рівнях має лежати повага до людської гідності. Ветеранська політика має характеризуватись відкритістю і прозорістю, тобто передбачати залучення ветеранів та їх близьких до створення політик в сфері реабілітації, соціального захисту та повернення до цивільного життя на рівні держави та громад, де вони мешкають. Система гарантій забезпечення прав ветерана та ветеранки має бути ефективною – їх дотримання гарантується державою через запровадження дієвих та зрозумілих способів захисту і відновлення порушених прав.

Першим кроком в розробці Державної ветеранської політики, яка б відповідала сучасному контексту та суспільному запиту, є формування загальнодержавної стратегії повернення ветеранів та ветеранок від військової служби до цивільного життя, яка визначить безпекову рамку України на десятиріччя. Це дозволить сформуванню нове бачення ролі ветеранів і ветеранок: чи стануть вони резервістами за визначенням в умовах тривалої небезпеки, чи держава дозволить їм відмовитися від свого мілітарного статусу на користь цивільного назавжди з вдячністю за службу. Ця рамка вплине на формування всіх систем навколо ветеранів та ветеранок і буде основою для формування такої політики.

На сьогодні в Україні реалізується значна кількість як державних, так і громадських ініціатив, спрямованих на соціально-психологічну підтримку ветеранів, сприяння у працевлаштуванні, навчанні, відкритті власного бізнесу тощо. Реалізуються програми і проекти, які допомагають інтегрувати військовий досвід у цивільне життя, забезпечують навчання та отримання фінансової допомоги для відкриття власної справи. Проте розрізненість ресурсів, безсистемний підхід і неналежний рівень інформування ускладнює доступ ветеранам війни до отримання необхідної юридичної, соціальної, психологічної

і фінансової допомоги. На жаль, треба констатувати, що наразі комплексний підхід до організації підтримки та допомоги ветеранам війни під час реінтеграції до цивільного життя відсутній, а діючі ініціативи не завжди добре скоординовані [1].

## ЛІТЕРАТУРА

1. Тілікіна Н. В., Пєша І. В. Державна ветеранська політика України та шляхи забезпечення її ефективності. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2023. №5. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-5-8984>
2. Людиноцентрична модель єдиної системи реабілітації, соціального захисту та повернення ветеранів і ветеранок до цивільного життя. Фондація «Здорові рішення для відкритого суспільства». 10.06.2024. URL: [https://healthsolutions.ngo/library/liudynotsentrychna-model-iedynoi-systemy-reabilitatsii-sotsialnoho-zakhystu-ta-povernennia-veteraniv-i-veteranok-do-tsyvilnoho-zhyttia/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAAR0IsFPIIaakBQnMpPTGpp4eLDCQDRLMqqOct9QT2H367MZfXvl86mv7j\\_c\\_aem\\_g-z2yTgqLMf6kV6jTZeO1g](https://healthsolutions.ngo/library/liudynotsentrychna-model-iedynoi-systemy-reabilitatsii-sotsialnoho-zakhystu-ta-povernennia-veteraniv-i-veteranok-do-tsyvilnoho-zhyttia/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAAR0IsFPIIaakBQnMpPTGpp4eLDCQDRLMqqOct9QT2H367MZfXvl86mv7j_c_aem_g-z2yTgqLMf6kV6jTZeO1g)
3. Андріяш В. І. Державна політика : концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. №9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=626>
4. Кількість ветеранів може збільшитись до 5 млн осіб. URL: [https://lb.ua/society/2022/05/08/516086\\_kilkist\\_veteraniv\\_mozhe.html](https://lb.ua/society/2022/05/08/516086_kilkist_veteraniv_mozhe.html)
5. Населення України у 2033 р. може становити від 26 до 35 млн осіб - директор Інституту демографії (interfax.com.ua). URL: <https://interfax.com.ua/news/general/947256.html>
6. Аналітичне дослідження «Потреби ветеранів 2023». Український ветеранський фонд. URL: <https://veteranfund.com.ua/analytics/needs-of-veterans-2023/>

7. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. №3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

## REFERENCES

1. Tilikina, N. V. & Piesha, I. V. (2023). State veteran policy of Ukraine and ways to ensure its effectiveness. *Publichne administruvannia ta natsionalna bezpeka*, 5. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-5-8984> [in Ukrainian].

2. Human-centered model of a unified system of rehabilitation, social protection and return of veterans to civilian life. Fundatsiia «Zdorovi rishennia dlia vidkrytoho suspilstva». (2024, June 10). Retrieved from: [https://healthsolutions.ngo/library/liudynotsentrychna-model-iedynoi-systemy-reabilitatsii-sotsialnoho-zakhystu-ta-povernennia-veteraniv-i-veteranok-dotsyvilnoho-zhyttia/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR0IsFPiIaakBQnMpPTGpp4eLDCQDRLMqqOct9QT2H367MZfXvl86mv7j\\_c\\_aem\\_g-z2yTgqLMf6kV6jTZeO1g](https://healthsolutions.ngo/library/liudynotsentrychna-model-iedynoi-systemy-reabilitatsii-sotsialnoho-zakhystu-ta-povernennia-veteraniv-i-veteranok-dotsyvilnoho-zhyttia/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR0IsFPiIaakBQnMpPTGpp4eLDCQDRLMqqOct9QT2H367MZfXvl86mv7j_c_aem_g-z2yTgqLMf6kV6jTZeO1g) [in Ukrainian].

3. Andriiash. V. I. (2013). State policy: conceptual aspects of the definition. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, 9. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=626> [in Ukrainian].

4. The number of veterans may increase to 5 million people. Retrieved from: [https://lb.ua/society/2022/05/08/516086\\_kilkist\\_veteraniv\\_mozhe.html](https://lb.ua/society/2022/05/08/516086_kilkist_veteraniv_mozhe.html) [in Ukrainian].

5. The population of Ukraine in 2033 may be from 26 to 35 million people - director of the Institute of Demography. Retrieved from: <https://interfax.com.ua/news/general/947256.html> [in Ukrainian].

6. Analytical study 'Needs of veterans 2023'. Ukrainian Veterans Fund. Retrieved from: <https://veteranfund.com.ua/analytics/needs-of-veterans-2023/> [in Ukrainian].

7. On the status of war veterans, guarantees of their social protection: Law of Ukraine, No. 3551-XII (1993, October 22). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> [in Ukrainian].